

# קריעה על ראיית ירושלים ומקום המקדש

הרב דוד דודקביץ\*

האם כיום, שזכינו לשוב ולעלות בירושלים,  
יש חובה לקרוע את הבגדים  
בעת ראיית ירושלים ומקום המקדש?

## דן ראיית ירושלים

נאמר בגמרא<sup>1</sup> שהרואה את ערי יהודה, ירושלים ומקום המקדש בחורבנן חייב לקרוע את בגדיו, ודעת רוב הפוסקים הקדמונים והאחרונים<sup>2</sup>, שכאשר יש שלטון יהודי על ערי יהודה, אף שהן שוממות מיהודים (ואפילו אם גרים בהן לעת עתה גויים), אין זה קרוי "בחורבנן", ולכן מעת שמדינת ישראל שבה ושחררה את אזור יהודה, אין לקרוע כאשר רואים שרידים מערי יהודה<sup>3</sup>.

אמנם, הסבר זה שגדר 'בחורבנן' אינו תלוי ביישוב היהודי בפועל, אלא די בשלטון יהודי, הוזכר בדברי כל הפוסקים רק לגבי ראיית ערי יהודה, ולא לגבי ראיית ירושלים וראיית מקום המקדש.

\* המאמר נכתב על-ידי המחבר לפני שנים מספר כמאמר רחב יותר, וכעת נערך בתמצית עבור 'פרי עץ הגן'.

1. מועד קטן כו ע"א. ועיין עוד בירושלמי מועד קטן פ"ג ה"ז ובמסכת שמחות פ"ט שדברי הגמ' מופיעים שם בחלקם.

2. כפתור ופרח פרק שישי; ב"י וב"ח על או"ח תקסא; פאת השולחן הלכות א"י ג א; מ"א או"ח תקסא ס"ק א וכן במ"ב שם ס"ק א; כה"ח אות ד; המועדים בהלכה עמ' שעא; 'נועם' יא עמ' נט; זכרון בצלאל עמ' קמג-קמד; קונטרס 'אחר כתלנו' עמ' ט"י; משיב מלחמה ח"ב עמ' שכ"ש; אגרות משה או"ח ח"ד ס"י ע סע' יא.

3. תשובה זו נכתבה בשנת תשנ"א כאשר עדיין כל ערי יהודה היו בריבונותנו. כמוכן שכיום, כאשר לבושתנו חלק מערי יהודה כבר אינן בריבונות ישראלית, המציאות השתנתה. ומהרה יתקיים בנו "כי א-להים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה וישבו שם וירשוה".

אכן, מסתבר מאד שיש לדמות את דין ראיית ירושלים לדין ראיית ערי יהודה, שכאשר השלטון בירושלים בידי יהודים הרי אין היא בגדר חרבה ואין לקרוע בעת שרואים אותה. כדברים האלו כתבו הרב חנוך זונדל גרוסברג<sup>4</sup>, הרב וולדינברג<sup>5</sup>, הרב פיינשטיין<sup>6</sup>, הרב פוגלמן<sup>7</sup>, הרב גורן<sup>8</sup>, וכן משמע מדברי פוסקים נוספים<sup>9</sup>.

אולם, פוסקים רבים סבורים שחובה לקרוע גם בזמן הזה שיש שלטון יהודי בירושלים מכיוון שעדיין ניכר בה החורבן, לפי שאין אוכלים בה עתה קדשים קלים ומעשר שני, וכן היא דעת הרב פנחס עפשטיין<sup>10</sup>, והגרש"ז אוירבך<sup>11</sup>.

וטעם נוסף כתב הגרש"ז אוירבך<sup>12</sup> לקריעה על ירושלים כיום, שכל זמן שהכנסיות והמסגדים קיימים בירושלים עיר קדשנו ואין עוקרים אותם, יש בכך משום חורבן ירושלים. ואף הרב שריה דבליצקי<sup>13</sup> (שבתחילה סבר כדעות הרבות הסוברות שדין ירושלים כדין ערי יהודה וכנ"ל, אך לאחר מכן חזר בו) סובר כן, ונימק זאת בכך ש"הדבר נוטה מאד שכל זמן שלא נבנה המקדש הרי זה נקרא גם חורבן לגבי ירושלים". והואו דבריהם בספר הר הקודש<sup>14</sup>, וכן דעת הרב שטרנבוך<sup>15</sup> מהטעם הנזכר, וגם בשו"ת באר משה<sup>16</sup> משמע שלדעתו יש לקרוע בזמן הזה בעת ראיית ירושלים.

4. 'נועם' י"א עמ' נט

5. 'הפרדס' שנה מ"ב חוברת ה עמ' 15

6. אגרות משה או"ח סי' ע סע' יא (וע"ע שו"ת רבבות אפרים ח"ג סי' שפד)

7. שו"ת בית מרדכי או"ח סי' לג

8. הובא בשו"ת בית מרדכי הנ"ל (וע"ע משיב מלחמה ח"ב עמ' שכו-שלג), וכן אמר לי הרב גורן זצ"ל שדעתו, בשיחה עימו.

9. כן משמע שדעת הרב זווין בספרו המועדים בהלכה עמ' שעא (בהוצאת מכון התלמוד הישראלי עמ' תמב), וכן נראה שדעת הרב אברהם זלזניק (שימש כר"מ בישיבת עץ חיים בירושלים) בסידור מנחת ירושלים עמ' 1202-1204, ובהערות לקיצור ספר הר הקודש בהע' 1 ובסוף הע' 2.

10. הסכמת הרב פנחס עפשטיין בתחילת ספר הר הקודש.

11. ספר הר הקודש עמ' כו בפנים מסבירות שם.

12. מנחת שלמה עמ' תלה סי' עג, וכן בספר יסודי הלכה (הלכות אבילות) עמ' קפה.

13. ספר זכרון בצלאל עמ' קמד, ובהערה שצירף בסוף קונטרס 'אחר כתלנו' (ועיין מה שהשיב לו שם הרב וולדינברג (בהערה 30)).

14. הר הקודש עמ' כה-כו, ועיין מה שכתב בזה עוד בפנים חדשות עמ' לח ס"ק ח.

15. מועדים וזמנים ח"ה עמ' ריב-ריג בהערה, ובח"ז סי' רג (אמנם, הוא דן באריכות בכך שהמנהג היום לקרוע רק קריעה אחת).

16. באר משה ח"ז דיני בני א"י וחז"ל סי' תקסא (עמ' שט"שי). אמנם טעמו נובע מסיבה אחרת שכל עוד אין זה שלטון של מלכות בית דוד מיקרי חורבן (וייתכן לתלות דעות אילו בביאור דברי רש"י על הגמרא בברכות נח "הרואה בתי ישראל בישובן", שכידוע נחלקו בהבנת דעתו, ועיין עוד משיב מלחמה ח"ב עמ' שכו-שלג שדן מעט בעניין ואכמ"ל).

ולגבי השאלה מה הם תחומי ירושלים אשר בעת ראייתם יש לקרוע, כתב הרב דבליצקי<sup>17</sup> שהיינו דווקא העיר העתיקה, ואפילו כשרואה את החומה, וקדם לו בכך הרב טיקוצ'ינסקי<sup>18</sup>, ונראה שעיקר המנהג כיום שלא קורעים בעת ראיית ירושלים<sup>19</sup>.

### דין ראיית מקום המקדש

והנה, לעניין ראיית מקום המקדש, בזה נראה שכמעט כל הפוסקים דעתם אחידה (ואף הסוברים שלעניין ירושלים בעת שיש בה שלטון יהודי אין לקרוע, רובם יודו בדין ראיית מקום המקדש), שאף על פי שיש במקום המקדש שלטון יהודי (וכולנו מקווים ומצפים ששלטון זה יתגלה במלוא עוזו, בסילוק הזרים ממקום בית מקדשנו ובהכנות לבניין הבית במהרה, בין אם נזכה לבנותו ובין אם יירד מהשמיים), הרי זה עדיין בגדר חורבן, כל זמן שאין ביהמ"ק קיים על מכונו ותפארתו, וכמובן שבעת שענינו ראות 'שועלים' מהלכים בו אל מקום תיפלתם הנמצא על מקום בית מקדשנו יש בכך משום חורבן כפול.

ודעה זו כתב הרב גרוסברג<sup>20</sup> "כשרואין את בית המקדש או אפילו הר הבית או כותל מערבי קורעין עליה כדין, גם כהיום עד כי יכון הבית על תילו בב"א". וכן כתב בספר הר הקודש<sup>21</sup> "וזה ברור מבלי כל ספק דחורבן הבית אינו תלוי בשלטון ישראל, דאפילו יהא שלטון ישראל על הר הבית ומקום המקדש, והמקדש עודנו בחורבנו, בודאי שזה חורבן וחייב עליו בכל דיני קריעה". וכן דעת הרב פיינשטיין<sup>22</sup>, הרב דבליצקי<sup>23</sup>, הרב גורן זצ"ל<sup>24</sup>, ורבים אחרים<sup>25</sup>.

### דעת המקלים

אכן, דעת הרב פוגלמן<sup>26</sup> שבעת שיש שלטון יהודי בהר הבית אין לקרוע אף שהבית בחורבנו, וכן הביא בשם מרן הרב צבי יהודה קוק זצ"ל, ובשם הרב גורן

17. זכרון בצלאל עמ' קמד-קמה.
18. ספר ארץ ישראל סי' כב סע' ב (ועיין ספר דרישת צבי לרב גרוסברג עמ' ג'ד בהערה).
19. ספר הר הקודש עמ' סב-סג בפנים חדשות, וכן שמעתי מפי הרב ווזנר שליט"א, וכן עמא דבר.
20. ראה הערה 4
21. הר הקודש עמ' יג בפנים חדשות סע' יח
22. ראה הערה 6
23. 'אחר כתלנו' עמ' ט"י
24. ראה הערה 8
25. ודאי שכך דעת כל הפוסקים הסוברים שגם על ירושלים חובה לקרוע אף בזמן שיש בה שלטון יהודי והבאנו את דעתם לעיל (הרב עפשטיין, הרב אורבך, הרב שטרנבוך, והבאר משה, וכן משמע שדעת הרב אברהם זלוניק שהבאנו את דבריו בהערה 9).
26. ראה הערה 7

זצ"ל<sup>27</sup> (ובזמנו שוחחתי עם הרב גורן זצ"ל ואמר לי שדעתו היא שבעת ראיית מקום המקדש חייב לקרוע, וייתכן שדברים אלו שכתב הרב פוגלמן בשמו נאמרו בשעתם דווקא סמוך לשחרור הר הבית מידי הזרים, אך לא לזמננו, ואף לדברי הרב פוגלמן עצמו יש להסתפק אם סובר שהדין כן אף עתה, כשלאבון עינינו רואים אנו את הגויים עושים בהר הבית כבתוך שלהם).

ואף שלא מצאתי שהרב צבי יהודה כתב כן במפורש, אולם מצאתי שכתבו כן בשמו מתוך שיחה שנערכה עימו<sup>28</sup>, וכך הם דבריו:

והנה עכשיו באו תלמידי הישיבה שרבים מהם נטלו חלק במלחמה זו ובכיבוש ירושלים והכותל, ושאלו, האם היום כשעינינו ראו את ירושלים העתיקה שעשרים שנה לא ראינו אותה – האם צריכים היינו לקרוע קריעה? השבתי להם: אימר לכם איך אני נהגתי, אני לא קרעתי קריעה. נכון שירושלים העתיקה עוד חרבה מבחינה זו שלא יושבים בה יהודים, אבל הלא היא היום כבר בריבונותינו... אם היום אנו שולטים בירושלים – היא לא בחורבנה, ואין דין קריעה. אבל תלמידי הוסיפו והיקשו, אם כך הוא הדבר ביחס לירושלים, מה ביחס למקום המקדש? בית המקדש עוד אין לנו, יש לנו על מה להתאבל ולקרוע קריעה. אמרתי להם אני גם כשראיתי את הכותל בחורבנו לא קרעתי קריעה, שכן נכון שאין לנו עוד בית המקדש, אבל העיכוב בבנייתו אינו עיכוב של הגלות, הלא עכשיו אנחנו בעלי הבית ברוך ה', מה שמעכב אותנו היום מלבנות את בית המקדש אלו עיכובים אחרים, עיכובים הלכתיים ופוליטיים, אבל כל העיכובים האלו הם מצידנו שלנו, לא מצד הגויים.

וכן הביא בשמו הרב חיים דוד הלוי זצ"ל<sup>29</sup> (והוסיף עוד טעם משלו<sup>30</sup> שלאחר מחכת קשה לקבלו).

אבל מלבד שדעת רוב הפוסקים אינו כן, יש להסתפק בטעמו של מרן הגרצ"י, שלא מצינו סברה זו בפוסקים בעניין מקום המקדש, ודין ערי יהודה (ואולי אף ירושלים) שונה במהותו מדין בית המקדש, לפי שבערי יהודה אין דין וחובה לבנות ולשקם כל מקום בו הייתה עיר יהודה וחרבה, ועיקר העניין הוא שתהיה ריבונות יהודית בכל שטחי ארץ ישראל, ובכללם ערי יהודה, אולם בעניין בית

27. ודברי הרב גורן נכתבו בעריכה עיתונאית ב'הצופה' י"ב במנחם אב תשכ"ז (ועתה שראיתי הדברים, החילוק שכתבתי בגוף התשובה מוכח כדברינו).

28. 'במערכה הציבורית' עמ' נה (ועיין עוד שם בסוף הספר במאמר מאת אפרים חזן) ועתה מצאתי את מקור הדברים שמהם הביאו בשמו הרב פוגלמן והרב הלוי, ואף הם מתוך שיחה עיתונאית, 'הצופה' י"ג תמוז תשכ"ז.

29. מקור חיים השלם ח"ב עמ' 207-209.

30. שם בעמוד 208, ולאחר מחכת נלענ"ד שקשה לקבל הדברים, ועצם הסברא שהעלה היא המצדיקה קריעה על חורבן הבית, כדי לפרסם שמאז חורבן ביהמ"ק לא נמצא לנו תחליף ומזור (ולא כדבריו שם) ואכמ"ל.

המקדש א"א להסתפק בריבונות אלא יש חובה לבנות דווקא את המקום החרב ולהשיבו אל מכונו ותיקונו, וגדולה מזאת, הלא נראה לעין כל שאף אם יסכימו כל הפוסקים שמחובתנו כעת לבנות את בית המקדש ע"פ כל דקדוקי ההלכה, הממשלה תשתדל למנוע זאת בטעם של מה יאמרו הגויים, (כפי שכל הבזיונות, המדאיבים כל לב ישראל, הנעשים על שטח הר הבית – אם בחילול הקודש ע"י זרים, ואם במניעת יהודים מלעלות ולהתפלל בהר במקומות המותרים – נגרמים מחששותיו של השלטון מפני הגויים בעולם). דבר זה מטיל במציאות ימינו ספק בנימוקי מרן הרב צבי יהודה זצ"ל, שייתכן והיו נכונים יותר בשעה ששחררנו את הר הבית מעול זרים והכרזנו "הר הבית בידינו" אך לבושתנו, על-ידי מעשניו המצב השתנה לרעה ולחפרה<sup>31</sup> (ואולי בגינה בלבד ראוי לקרוע).

אולם, טעם אחר ניתן אולי למצוא לנוהגים שלא לקרוע אף על מקום המקדש. דהנה בירושלמי<sup>32</sup> מסופר על אדם שהיה שמו שמעון והיה עולה לירושלים "כל שעה", בעקבות עבודתו כחמר, ושאל שמעון זה את רבי חייא בר בא, האם חייב הוא לקרוע, ותשובת רבי חייא הייתה "אם בתוך שלושים אי אתה צריך לקרוע, לאחר שלושים יום צריך אתה לקרוע". ודברי הירושלמי הללו הובאו ונפסקו על-ידי ראשונים רבים<sup>33</sup>, וכן על-ידי השולחן ערוך שכתב:

היה הולך ובא לירושלים הולך ובא תוך ל' יום אינו קורע קרע אחר. ואם לאחר ל' יום חוזר וקורע. והוא הדין בערי יהודה ובמקדש. או"ח תקס"א

וכתב המגן אברהם על דברי השו"ע:

ומי שנולד בירושלים אפילו הגדיל אין צריך לקרוע דבקטנותו פטור, וכשהגדיל אין צריך לקרוע דהא ראה אותן תוך ל' יום. שם ס"ק ו

והרדב"ז<sup>34</sup> כתב שלמרות שהדין הוא שהמתגורר בירושלים ולא ראה מעולם את מקום המקדש חייב לקרוע (וכן עולה מדברי המגן אברהם), מכל מקום העולם אינם נזהרים בזה (ומשמע שאומר זאת בצער על כך שהעולם אינם

31. וידידי הרב אליצור סגל ב"בינה המקדש", חוברת ה (אדר תשמ"ח עמ' 5-3), הביא ראייה יפה ונכונה להוכיח שלצערו א"א להגדיר את מצבנו כיום כריבונות בהר הבית (וע"ע מאמרו ב"בינה המקדש גליון כ"ט עמ' 5), וידידי יואל גוימן הראני שגם האדמו"ר מליובאוויטש לאחר מלחמת ששת הימים סבר שהריבונות על הר הבית בידינו, אולם לאחר כמה שנים כשראה את המצב בבזיונו חזר בו (עיין בכל זה בספר תשובות וביאורים בשו"ע סי' ק הבדלי תשובה בין שנת תשכ"ח לשנת תשל"ה).

32. ירושלמי ברכות פ"ט ה"ב. אכן בירושלמי הגירסה "כל שנה", אך כמה ראשונים גרסו "כל שעה", הלא הם הרמב"ן, המ"מ, הרא"ש, המאירי, והריטב"א שהבאנו את דעתם בהערה הבאה.

33. רא"ש מו"ק פ"ג סי' סד; מאירי מו"ק כו ע"א; ריטב"א שם; רמב"ן שם; רבינו ירוחם נתיב יח חלק שני; רמב"ם תעניות פ"ה ה"ח ומגיד משנה שם; טור או"ח תקס"א.

34. שו"ת הרדב"ז ח"א סי' תרמו (והובאו דבריו בקיצור בברכי יוסף (ראה בהערה הבאה), ובשע"ת סי' תקס"א ס"ק ה).

מקפידים בזה, ולכן לשואל עצמו ממליץ הרדב"ז להיות זהיר בדבר ולקרוע).  
והחיד"א<sup>35</sup> כתב שהעם לא נהגו בקריעה זו.

והעיר הרב שטרנבוך על דברי פוסקים אלו:

ונראה טעמם דהנה יסוד עניין הקריעה הוא מפני צער ועגמת נפש, ועל כן תושב עיר הקודש שרואה תמיד חורבן עיר הקודש לפניו, אינו מצטער ומתרגש כל-כך כשרואה את חורבן המקדש גם לאחר שעברו עליו ל' יום, ולכן לא הקפידו לקרוע ואף שלא מצינו סברה זו בגמרא ובפוסקים... ומסתברא שהקבלה היתה בידם, שאין עניין לקרוע סתם בלי הרגשת הצער והכאב. מועדים וזמנים ח"ה עמ' ריב-ריג

ודברים אלו כתבם רק בדרך לימוד זכות, וכדומה לו כתב הרב מנשה הקטן<sup>36</sup>:

דמצוות קריעה הוא משום עגמת נפש שנתחדש בו בכל ל' יום, אבל בעוונותינו הרבים אריכות הגלות גרמה שכבר הורגלו בו יום יום, ואפילו רואים ירושלים ומקום המקדש לא מתרגשים יותר ואין להם עגמת נפש יתירה, וא"כ למה יקרעו, ואדרבה אם יקרעו הבגד יש להם עגמת נפש על הבגד שנקרע ולא על ירושלים והמקדש... אבל מי שיראת ה' נוגע בלבבו ולבו עליו דוה על חורבן ביהמ"ק... ודאי יעשה כהלכה.

שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' קי

ודברים מעין אלו שמעתי ממו"ר הרב נבנצאל בשם הגרש"ז אוירבך זצ"ל שמצדד להקל שכיום, שכל אדם, אף אם גר רחוק מירושלים, יכול לבוא לראות את ירושלים ומקום המקדש בכל עת שיחפוץ (אלא אם כן הוא חולה וכדו'), הרי הוא כמו אנשי ירושלים שהוזכרו בדברי הרדב"ז והחיד"א שלא נזהרו, ונהגו שלא לקרוע.

(וכמובן שהמבקר בירושלים ורואה את מקום המקדש מדי ל' יום, לכו"ע אין לו לקרוע, כדעת הירושלמי וכל הפוסקים, וכן נוהגים יהודים יקרים רבים להשתדל בזה לראות את מקום המקדש מדי ל' יום<sup>37</sup>).

אמנם, יש שפוטרים עצמם מקריעה זו בדרך נוספת, לפי שבפוסקים הובאו מספר ימים שמפאת קדושתם אין קורעים בהם (ומקור כל הדינים מדיני קריעה באבלות יחיד על אביו ואימו ושאר קרובים<sup>38</sup>). לדעת כל הפוסקים אין קורעים

35. ברכי יוסף או"ח סי' תקסא אות ב (ועיין עוד דרישת צבי עמ' יגיד הערה יב, ובספר ארץ ישראל סי' כב סע' ט שהביאו מנהג זה).

36. שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' קי.

37. כן כתב הרב טיקוצ'ניסקי בספר ארץ ישראל סי' כב סע' י, וכן בספרו עיר הקודש והמקדש ח"ג עמ' רז; הרב גרוסברג ב'נועם' יא עמ' ס, ובקונטרס 'דרישת ציון' עמ' יד הערה יב (ועיין מה שסיפר שם בקונטרס עמ' ב הערה 1).

38. שו"ע יו"ד שמ' ובעיקר בסעיף לא, ובנושאי כלים (וכן בספר זכרון בצלאל עמ' קח-קיג)

בשבתות ובימים טובים<sup>39</sup>, ואף בחוה"מ, למרות שנחלקו בדבר, נהגו כחכמי הספרדים להקל בזה<sup>40</sup> (ועוד נחלקו לגבי קריעה בערב שבת וערב יו"ט<sup>41</sup>).

ועל פי זה יש הנוהגים שאם לא ראו את מקום המקדש ל' יום, באים בשבת או יו"ט או בחוה"מ לראותו בפעם ראשונה, ואז נפטרים מן הקריעה גם לאחר ימים אלו. ואמנם רבי עקיבא יוסף שלזינגר סובר שאין פיתרון זה מועיל, אולם הרב טיקוצ'ינסקי והרב דבליצקי<sup>42</sup> הצדיקו מנהג זה שרבים ושלמים נוהגים בו.

ועוד כתב שם הרב דבליצקי, ונימוקו עימו, שאם עבר ולא קרע בכל זאת אינו קורע עד שיראה שנית לאחר יותר מל' יום מראייה זו, ונראה שהוא הדין אם לא ידע שהיה חייב לקרוע.

אכן יש שנהגו לפטור עצמם מקריעה זו בכך שמקנים את הבגד (בקנין סודר) לחכרם, והחבר שהקנה את הבגד מתיר ללובשו אך לא לקרעו. ואף שראיתי שהרב קפאח<sup>43</sup> הציע דרך זו לכמה שואלים, אולם הרב מונק<sup>44</sup> חלק בחריפות על כך ובסברתו החזיקו הרב שטרנבוך והרב דבליצקי<sup>45</sup>. ונראים דברייהם משום שבדרך זו יש משום התנכרות לצער החורבן<sup>46</sup>.

## מקום החיוב

נותר לנו עדיין לברר מהו המקום שראיתו נחשבת כראיית המקדש בחורבנו. דבר זה לא צוין במפורש בפוסקים, אמנם הב"ח<sup>47</sup> כתב (בביאור דברי הגמרא כיצד ייתכן שיפגע תחילה במקדש ואחר כך יראה את ירושלים): "אפשר דבתי ירושלים כל כך חרבים עד שלא יראה משהגיע לצופים כי אם כותל מערבי ובה

39. ספר ארץ ישראל סי' כב סע' יא, וכן ביתר הרחבה בעיר הקודש והמקדש ח"ג עמ' ריז, 'נועם' יא עמ' נט-ס, 'אחר כתלנו' עמ' יא, וביתר הרחבה בספר זכרון בצלאל ומצית דבריו כתב בקונטרס 'משוש כל הארץ' עמ' קמט.

40. ב'משנתו של רבי עקיבא' לרבי עקיבא יוסף שלזינגר סי' ב (נדפס בסוף ספר הר הקודש), דעתו שקורעים, וכן דעת הלבושי מרדכי תנינא סי' קעג (וסיים שאם מנהג אה"ק אינו כן, אין לנהוג כדבריו). אך באחרונים שהזכרנו בהערה הקודמת כתבו שנהגו להקל כעדות חכמי הספרדים (וכן בשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' יב הביא דעות אלו והוא עצמו הקל גם בפורים, אך ב'אחר כתלנו' עמ' יא דוחה סברה זו אך מקל בערב פסח אחר חצות).

41. בספר ארץ-ישראל ובשו"ת בצל החכמה מקלין בזה, אך הרב גרוסברג ב'נועם' יא עמ' נט, וכן ב'אחר כתלנו' חולק בזה. וממו"ר הרב נבנצאל שמעתי שדעת מרן הגרש"ז אירבך זצ"ל שנוהגים להקל בערבי שבתות וימים טובים, וכן בשאר ימים שאין אומרים בהם תחנון, וראה הערה קודמת.

42. ראה הערה 39

43. ביאור הרב קאפח לרמב"ם הלכות תעניות עמ' תחכב.

44. שו"ת פאת שדך סי' נז.

45. 'אחר כתלנו' עמ' טו.

46. ועיין מאמרו של ידידיה ערמון, 'הערמה בקריעה', בקובץ זה.

47. ב"ח או"ח תקסא.

הוא פוגע במקדש תחילה", ומדבריו אלו ניתן להוכיח שגם בראיית הכותל המערבי יש משום ראיית המקדש בחורבנו, ואכן כך פסק בספר הר הקודש<sup>48</sup>, וכתב משום הרב גרוסברג בשם המהרי"ל דיסקין זצ"ל שכן הוא מנהג ירושלים, ולדעתו יש לקרוע גם על ראיית הכותל הדרומי והמזרחי של הר הבית. וכן מוכח שדעת הרב עקיבא יוסף שלזינגר<sup>49</sup> וכן לדברי הרב פיינשטיין<sup>50</sup> והרב דבליצקי<sup>51</sup>.

אולם הב"ח ופאת השולחן<sup>52</sup> כתבו במפורש "וכשרואה הקובה שעל מקום המקדש אומר בית קדשנו... ויקרע את בגדיו וכו'" וכוונתם לראיית המבנה המכונה בפנינו כיפת הזהב, וכן דעת הרב טיקוצ'ינסקי<sup>53</sup>, שרק משעה שראה את מקום "הקובה" חייב לקרוע (וכמובן שהרב גרוסברג והרב דבליצקי מודים שגם על ראיית הקובה יש לקרוע), וכן דעת ספר הר הקודש<sup>54</sup> שכתב "אמנם באמת שדין זה שכתבו הב"ח והפאת השולחן... אינו צריך לראייה כי פשוט הוא שבראיית הקובה ניכר בזה חורבן המקדש" (ולדעתו שם אף כשרואה את האוויר שבו היה עומד המקדש ועתה רואה את חסרונו יש בכך משום ראיית המקדש בחורבנו וקרוע על כך).

אולם, דעת הרב שטרנבוך<sup>55</sup> שקורע רק על ראיית מקום העזרה, וכן סבר הרב טיקוצ'ינסקי בתחילת דבריו. ואף שרוב הפוסקים חולקים על סברה זו, והמנהג כמותם שקורעים בעת ראיית הכיפה (או אפילו הכותל), כתב הרב דבליצקי שאם יודע שיראה את מקום העזרה והמקדש עצמו רצוי שימתין מלקרוע עד שיראה את מקום העזרה שאז הצער רב יותר.

## דיני הקריעה

לסיום, נסכם בקצירת האומר את פרטי הקריעה עצמה.

בשו"ע<sup>56</sup> פסק שקריעות אלו על מקום המקדש הינן "בידו ומעומד וקורע כל כסותו שעליו עד שיגלה את ליבו", ומקור דבריו בדברי הב"ח<sup>57</sup> ופאת השולחן<sup>58</sup>.

48. ספר הר הקודש עמ' מט"ג בפנים חדשות שם ס"ק כד"ל

49. ראה הערה 40

50. ראה הערה 6

51. ראה הערה 23

52. פאת השולחן הלכות א"י סי' ג סע' ב.

53. ספר ארץ ישראל סי' כב סע' ה, ז וביתר הרחבה בספר עיר הקודש והמקדש ח"ג עמ' רטז"ד (ובתחילה סבר שיש לקרוע רק על ראיית רצפת העזרה ואח"כ חזר בו). ועיין מה שהעיר על סברה זו ידידי ר' אליצור סגל במאמרו ב"בנה המקדש" גיליון כא.

54. ראה הערה 48

55. ראה הערה 15

56. או"ח תקסא ד

57. ראה הערה 47

אולם האחרונים<sup>59</sup> כתבו שמנהג העולם להקל ולקרוע אף בכלי (כגון סכין או מספריים), ובגד אחד בלבד (חולצה או חליפה) וטפח בלבד. אמנם, חייב לקרוע מעומד, והרוצה להקל כמותם רשאי שכך נוהגים רבים.

קורעים בעמידה, ואף שבשו"ע נפסק שקורעים את כל הבגדים ביד (ולא בכלי), ושיעור הקריעה עד שיגלה את ליבו, כבר נהגו לקרוע רק בגד עליון (חולצה וכדו'), בשיעור טפח (כ"10 ס"מ), ועל-ידי כלי (מספריים או סכין).

## סיכום

בגמרא נאמר שבעת ראיית ערי יהודה בחורבנו, ירושלים בחורבנה ומקום המקדש בחורבנו, בכל אחד ממקומות אלו אומר פסוק וקורע את בגדיו.

לגבי ערי יהודה, מוסכם על האחרונים שגדר חורבנו נקבע לפי השולט בהן ולא לפי היושב בהן, אולם לגבי ירושלים מסתפקים הפוסקים האם חורבנה של ירושלים מוגדר כחורבן שאר ערי יהודה, או שכל עוד המקדש חרב בעו"ה, נחשבת גם ירושלים חרבה.

אכן לגבי ראיית מקום המקדש בחורבנו, כמעט כל הפוסקים דעתם היא שאין די בשלטון יהודי והוא נחשב בחורבנו, עד שנראה את הבית בבניינו ובתפארתו, אך דעת מרן הרצ"י קוק זצ"ל הייתה שגם לגבי המקדש די בשלטון יהודי. ויש להסתפק מאד אף לדעתו, אם כיום, לבושתנו, עדיין ניתן להגדיר שקיימת ריבונות יהודית בהר הבית. ומכל מקום דעת שאר הפוסקים אינה כדבריו, ולכן נראה שהעיקר כדעה שיש לקרוע על ראיית מקום המקדש.

והקריעה הינה בעת ראיית כיפת הזהב, וכמובן שאם רואה את מקום העזרה – קורע. ויש נוהגים לקרוע אף בעת ראיית הכותל.

בעת הקריעה אומרים "בית מקדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמדנו היה לחרבה", ומוסיף "ברוך דיין האמת" בלא שם ומלכות (ואם רואה את המסגדים או את הכיפה יוסיף לאחר הקריעה "בית גאים יסח ה' ויצב גבול אלמנה"). ויש שמוסיפים לומר את מזמור עט בתהלים ותפילות נוספות.

אם רואה את מקום המקדש מידי ל' יום אין צריך לקרוע, וכן אין קורעים כשרואים את מקום המקדש בשבת וביו"ט. וכן רבים נוהגים שלא לקרוע בחול המועד, בערבי שבתות ויו"ט, וממילא לא קורעים גם בימי החול תוך ל' יום מראייה זו.

58. ראה הערה 52.

59. כן כתבו הרב גרוסברג בדרישת צבי עמ' יג וב'נועם' יא עמ' נט; הרב טיקוצ'ינסקי בספר ארץ ישראל סי' כב סע' ד; הרב דבליצקי ב'אחר כתלנו' עמ' יב. ויסוד דבריהם במחלוקת הראשונים דיני קריעה על אביו ואימו בטוש"ע יו"ד שם (ועיין עוד מאמרו של ר' אליצור סגל ב'בינה המקדש' גליון כא שהביא דעות אלו, וכן בשו"ת בני בנים ח"ב).

ויש מיושבי אה"ק שמקלים בקריעה זו גם במציאויות נוספות ובפוסקים דנו  
למקור מנהגים אלו, וחלקם הצדיקו מנהגים אלו.

ובמהרה נתבשר מפי הבוחר בציון  
"שבתי לירושלים ברחמים ביתי יבנה בה".